

Lembranzas dun neno da guerra

De cando en cando, recordar produce en nós paz e sosego porque recordar axúdanos a reflexionar, que é algo que deberíamos facer máis a miúdo. Recordar o pasado e reflexionar sobre el pode axudar a que sexamos máis tolerantes, máis solidarios e posibilita que poidamos marcarnos unha liña de conducta da que sentirmonos satisfeitos. Viaxando no espazo sen límites do pensamento e da memoria, atopámonos coa nosa nenez e aí comezamos a situarnos, a lembrar pasaxes dese período da vida que nos tocou vivir.

Eu nacín na metade da década dos trinta e fun medrando con outros nenos desa xeración. Daquela nos barrios e nos lugares había moitos nenos e nenas. Eran raras as familias que non tiñan como mínimo tres fillos. Nós mesmo fomos cinco irmáns. Hoxe, segundo as estatísticas, somos un dos estados do planeta con máis baixa taxa de natalidade. E dentro do estado español, parece ser que Galicia está á cabeza deste pésimo balance. Habería que ver o porqué desta situación. Sempre segundo as estatísticas, se España chega actualmente ós corenta millóns de habitantes, é gracias á inmigración.

Pero volvendo atrás, cando eu nacín, polas razóns que fose, en xullo de 1936 estalou a guerra civil. Unha guerra abominable como todas as guerras. Un conflito que desde a distancia vexo como algo absurdo e inexplicable, unha guerra que tivo tremendas consecuencias, pois nela só se viu destrución, fame e miseria e a agonía dunha nación co seu millón de mortos. Mortos na súa maioría mozos, xente en idade de procrear e de colaborar e participar no crecemento e desenvolvemento da súa terra.

Un “neno da guerra”
na escola dos anos corenta

Tralo remate da guerra entramos nos heroicos anos corenta, caracterizados pola loita pola

supervivencia con todo o que iso significa. O que tiña un anaco de terra para cultivar íase zafando, pero os demais moi mal, porque aínda que traballasen nos seus oficios ou noutras ocupacións, os salarios escasamente alcanzaban para adquirir o máis imprescindible. Era tal o ambiente de penuria que se viviu alá polos anos corenta e un e corenta e dous que se decía moi frecuentemente: *no ano corenta e catro non queda can nin gato*. A reiteración deste presaxio e o feito de ver e vivir nas propias carnes as dificultades daquel momento, producían en min un gran desacougo. Menos mal que nos momentos máis críticos chegaba meu pai á casa pola noite e, facendo de tripas corazón, animábanos a todos con voces de alento como *non pasa nada, habemos de saír para adiante* e outras, que me facían sentir mellor.

Os alimentos estaban racionados e isto aínda durou bastante tempo, non sei exactamente canto, pero o día que rematou esta cativeza sentín unha enorme sensación de liberdade.

Empecei a ir á escola nacional, á escola pública de "Papainasio", na Porta do Sol. Por aquel tempo había un dito que era moi significativo que se converteu nun clásico do xénero: *pasas máis fame que un mestre de escolas*. Se nos fixamos ben, esta expresión proporciona unha razón máis para gabar o labor daqueles ensinantes que, sen salarios axeitados e sen medios, foron quitando adiante ós nenos, chegando incluso algúns deles a postos relevantes.

Como neno que era, non tiña unha percepción real, nin tan sequera aproximada, da traxedia e da miseria que supuxera a guerra. Non hai privilexio máis prezado que a inocencia dun neno, por iso as miñas lembranzas céntranse en vivencias, en anécdotas divertidas, en acontecementos individuais, aínda que a situación derivada da guerra, en calquera dos dous bandos implicados era activa ou pasivamente de dolor e sufrimento.

Pero, ique gracioso! Era un neno e na miñas perspectivas non quedaba lugar para a derrota. Só había esperanza e desexo dunha vida mellor. Vivín datas inesquecibles que aínda que tiñan un carácter marcadamente relixioso, eran esperadas e desexadas por todos, porque nelas, a pesar dos limitados recursos, sempre había festa, alegría e sobre todo unha comida especial que era algo moi valorado daquela. Así sucedía, por exemplo, no Nadal e na festa do patrón. Para esta, que se celebra o seis de agosto, asábase un carneiro e pasábase en grande. Meus pais levábanme á vila polo menos unha vez polas festas da Peregrina e isto constituía todo un acontecemento.

Despois desta inesquecible experiencia, sobre a que sen dúbida algunha se podería falar durante moitas horas e verter ríos de tinta, entramos nos anos cincuenta. Desde principios desta década, moitos nenos da guerra, nenos da miña xeración, xa empezabamos a traballar e, a pesar de que a sombra e as reminiscencias da guerra estaban presentes, albiscabamos o horizonte con máis optimismo. A esta etapa eu chámolle a *década prodixiosa* porque empecei a navegar polo océano da adolescencia. Descubrín novas sensacións, era a chamada da natureza. Pracer magnífico e marabilloso era o que sentía ó cruzar a mirada coa dunha moza. ¡Cantas cousas se dicían naquelas miradas!. Tamén descubrín outras cousas: un novo estilo de vida e a alegría de vivir. Divertíame indo ó baile do Chosco, danzando ó son da orquestra X, da Poceiro, da Montes... Ía ás festas dos arredores. Santo André de Xeve, Santa Margarida, Campañó, etc.

Gustábame moito ir ó cine. Daquela case todas as películas eran americanas (hoxe tamén). O cine español estaba moi condicionado pola censura e pola crítica e xa non íamos velo. Hoxe gozo moito vendo cine español. En xeral, a penas había proxeccións de cine europeo. Pero foi unha película europea a que me fixo comprender que o cine tamén é unha arte. Este filme titulábase **La Strada**, do memorable Federico Fellini, na que o **chico da película** era o meu ídolo Anthony Quinn.

LA STRADA

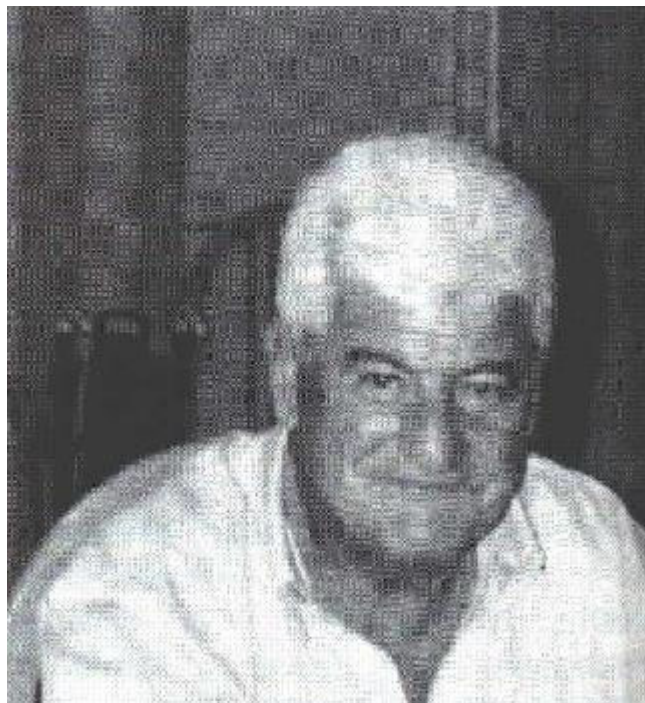
Cartel anunciador de La Strada.

Pasou este inesquecible período durante o que aínda estaban presentes as terribles consecuencias da guerra, polo que destacaban valores fundamentais e humanos como a inmensa solidariedade entre os veciños, manifestada sobre todo nos traballos do campo. Axudábanse na malla do centeo cando viña a malladora, cocendo o pan varios veciños no mesmo forno, facendo a augardente comunitariamente, prestándose vacas para certos traballos, etc. Era unha época na que se compartían as penurias e se colaboraba cos veciños nos traballos.

Os nenos daquela época fomos casando, algúns casamos nos anos sesenta, época na que aínda había emigración cara a América pero tamén era o auxe da saída cara a Europa. Moitos nenos da guerra estivemos por eses mundos da emigración. Parece ser que fomos unha das máis importantes empresas españolas do momento, contribuíndo moito ó progreso do país. Pagámolo caro, porque a emigración é unha situación inestable, de desarraigo, afastados dos nosos costumes, dos nosos amigos e sobre todo da nosa familia. Os emigrantes somos como unha especie de parias. Cando marchamos pensamos botar pouco tempo, pero ó final quedamos anos e anos.

Na emigración trabállase duro, pero tamén se aprende a reflexionar diante de feitos que, ás veces sen buscalos, bátenche nos ollos. Aprendín francés afinando o oído e rompendo a cabeza cos periódicos que me propuxen mercar desde o primeiros tempos da miña estadía en París. E, curiosamente, foi aquí onde tiven a oportunidade de achegarme á vida e á obra de grandes escritores e artistas españois, como García Lorca, Antonio Machado, Castelao, etc. A través de magníficas exposicións. Entón reflexionaba sentindo a alegría de terme enriquecido culturalmente coas creacións destas personalidades, pero tamén pensaba con tristura que o meu país me negara o acceso á cultura libre por motivos ideolóxicos mesturados coa pobreza material derivada dunha guerra fraticida.

A maioría dos que emigramos por aquel tempo volvemos á terra e non foi polo sentimento de morriña. Iso xa se supera co paso do tempo, ademais, a morriña non é unha exclusiva dos galegos, en contra do que se ten dito moitas veces. Volvín para o meu país, do que nunca saíría se aquí houbese traballo. Sobre isto tamén se podería escribir moito.

Carlos Casalderrey García, autor deste artigo.

É certo que non vivimos dos recordos, pero, ás veces, lembrando o pasado séntese un aliviado e reconfortado. Vagando polo espacio do tempo, reencóntrase un a si mesmo. Nadando na abundancia xorde novamente a lembranza da crueldade da nosa guerra para eses nenos, xa adultos, que non comemos *quesitos nin petit suisses danone*, que non tiñamos botas para protexérmonos da chuva, que non tiñamos roupa para convertérmonos en *nenos publicidade* e para quen a palabra xoguete soaba a música celestial. Non podo deixar de manifestar a ledicia que levei cando, un día, miña avoa me trouxo da feira un tambor de lata. Foi o único xoguete regalado que tiven na miña vida, pois normalmente “fabricabámoslos” nós: os aros de ferro cos guiadores de arame, os rodeiros de goma de zapatos vellos cunha cana, os pandiotes para xogar ó trompo e outros polo estilo. Do mesmo xeito, as nenas facían as monecas de trapo e aproveitaban calquera refugallo para xogar ás tendas e ás casas.

A memoria, con este recordo, só pretende avisar e advertir para non correr o mesmo risco de vivir nun estado de insatisfacción, desilusión e desánimo, provocado por unha desmesurada carreira en posuír todo sen gozar de nada que se convertería na peor das guerras. O neno, hoxe adulto, non esquece eses tempos nin no bo nin no malo.

CARLOS CASALDERREY GARCÍA

NOTA. Este artigo foi redactado en castelán; O Consello de Redacción traduciu-no á lingua galega a petición do autor quen, ademais, desexa manifestar que o seu descoñecemento do galego escrito débese a que na época da súa formación non tivo acceso ó estudio da lingua e da cultura galegas.